

Ministerstwo Sprawiedliwości
MEDIACJE W POLSKIM SYSTEMIE PRAWA

MEDIACJA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH

Stan prawny na 1 grudnia 2012 r.

adw. Sylwester Pieckowski

przewodniczący Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod
Rozwiązywania Konfliktów i Sporów
przy Ministrze Sprawiedliwości

Warszawa 2012

Spis treści

1. Pojęcie mediacji	3
2. Statystyczny obraz mediacji w Polsce	5
3. Efektywność mediacji w sprawach gospodarczych.....	6
4. Cel i przedmiot polskiej regulacji dotyczącej mediacji w sprawach cywilnych	8
5. Koszty mediacji	9
6. Dyrektywa UE 2008/52/WE na tle regulacji w polskim postępowaniu cywilnym.....	10
6.1 Geneza i treść Dyrektywy	10
6.2 Regulacje dotyczące mediacji zawarte w k.p.c. a Dyrektywa.....	11
6.3 Definicja mediacji cywilnej	12
6.4 Skierowanie stron do mediacji przez sąd	12
6.5 Zapewnienie jakości postępowania mediacyjnego	12
6.6 Wykonanie i egzekucja ugody mediacyjnej	13
6.7 Gwarancje poufności mediacji i ochrona mediatora	13
6.8 Przerwanie biegu przedawnienia roszczeń	13
6.9 Wdrożenie Dyrektywy	14

Wydawca:

Ministerstwo Sprawiedliwości
00-950 Warszawa, Al. Ujazdowskie 11

ISBN 978-83-933364-4-9

© Copyright by Ministerstwo Sprawiedliwości
Warszawa 2012

P. W. "FORMATOR" sp. z o.o.
ul. Grudziądzka 163
87-100 Toruń
www.formator.pl

1. Pojęcie mediacji

Mediacja jest historycznie oraz praktycznie pierwszą i najważniejszą postacią alternatywnych metod rozwiązywania sporów, zbiorczo nazywanych ADR (ang. Alternative/Amicable Dispute Resolution) i jako taka bywa określana mianem "królowej ADR", co jest, *sensu largo*, synonimem tej instytucji.

Dotychczas brak jest jednolitej definicji normatywnej w prawie międzynarodowym i legislacjach krajowych. Doktryna i praktyka mediacji określa mediację jako metodę rozwiązywania sporów w trybie szczególnego rodzaju negocjacji prowadzonych przez strony sporu przy pomocy neutralnej osoby trzeciej - mediatora.

Według Donalda Petersa, "Mediację najlepiej można zrozumieć jako wspomagane negocjacje, zaś negocjacje stanowią najbardziej powszechne postępowanie stosowane w budowaniu relacji prawnych i rozwiązywaniu sporów."

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych¹ ("Dyrektywa UE") w artykule 3, pkt a definiuje mediację następująco:

„Mediacja oznacza zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego. Termin ten obejmuje mediację prowadzoną przez sędziego, który nie jest odpowiedzialny za jakiegokolwiek postępowanie sądowe dotyczące rzeczonego sporu. Nie obejmuje on jednak prób podejmowanych przez sąd lub sędziego rozstrzygającego spór w toku postępowania sądowego dotyczącego rzeczonego sporu”.

Do podstawowych **wyróżniających cech mediacji** należą:

- konsensualny (dobrowolny) charakter procedury i jej rezultatu (ugoda);
- autonomia stron;
- bezstronność mediatora, który jest bezstronnym rzecznikiem obydwu stron, wybieranym i zwalnianym przez strony i podlegającym ich instrukcjom.

W teorii i praktyce wyróżniane są **dwa rodzaje mediacji**:

- **Mediacja konwencjonalna** tj. mediacja inicjowana przez strony na podstawie wcześniejszej umowy mediacyjnej lub incydentalnego porozumienia, czyli tzw. kompromisu w trakcie zaistniałego sporu (mediacja umowna, mediacja pozasądowa);

- **Mediacja w trakcie postępowania sądowego** tj. mediacja inicjowana przez sąd (mediacja ze skierowania sądu).

---

¹ Dz.U.L 136/3 z 24.05.2008 r. Transpozycja Dyrektywy została dokonana ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, 223, 1381). Zob. R. Morek, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z 21.05.2008 r. o niektórych aspektach mediacji w sprawach cywilnych i handlowych: nowy etap rozwoju mediacji w Europie*, „ADR Arbitraż i Mediacja”, Wydawnictwo C.H. Beck Nr 3, 2008, s. 93.

Zalety mediacji obrazuje analiza efektywności mediacji w zestawieniu kryteriów porównawczych z postępowaniem przed sądem państwowym lub sądem polubownym (arbitrażem):

Tabela 1 Analiza efektywności mediacji

Kryteria	Mediacja	Sąd	Arbitraż
Koszty	b. niskie	wysokie	wysokie
Czas	b. krótki (kilka dni lub tygodni)	b. długi (lata)	długi (lata)
Kto decyduje?	strony	sędzia	arbitr
Kto kontroluje?	strony	prawnicy	prawnicy
Zasady postępowania dowodowego	brak	b. sformalizowane	częściowo sformalizowane
Poufność	pełna	brak	pełna
Cel	przyszłość	przeszłość	przeszłość
Komunikacja stron	intensywna	brak	niewielka
Problemy z jurysdykcją	brak	istnieją	niekiedy istnieją
Poziom satysfakcji stron	duży	b. niski	niski
Rezultat	sukces obydwu stron	sukces/przegrana	sukces/przegrana
Czynnik napięcia	likwidacja stresu	kontynuacja stresu	kontynuacja stresu

Mediacja, poza oczywistymi zaletami, jest **niekiedy krytykowana za jej wady**, do których zalicza się:

- Możliwy brak równowagi stron/asymetria potencjałów (ekonomicznych, intelektualnych), rodzący ryzyko nadużycia przewagi przez silniejszą stronę – niewątpliwie jest to poważny potencjalny problem, którego rozwiązania poszukiwać należy w systemowych gwarancjach praworządności wynikające z ustanowionych standardów postępowania mediacyjnego, mechanizmach selekcji mediatora, kodeksie etycznym mediatora i jego profesjonalnym przygotowaniu, a także w aktywnej roli sądu zatwierdzający ugodę mediacyjną pod kątem legalności i zasad uczciwego obrotu (zasady współżycia społecznego).

- Podnoszony jest zarzut, iż mediacja podnosi koszty rozstrzygnięcia danego sporu, gdyż strony przy nieudanej mediacji i tak muszą zwrócić się do sądu lub arbitrażu. Generalnie rzecz ujmując, zarzut jest chybiony.

W odniesieniu do mediacji pozasądowej, szansa szybkiego i ostatecznego uregulowania sporu, zaakceptowanego przez strony, w toku kilku lub kilkunastu sesji mediacyjnych, w sensie merytorycznym, ale także w sensie kosztów postępowania - ma ogromną przewagę nad tradycyjnym postępowaniem przed sądem powszechnym, a nawet sądem arbitrażowym - z ekonomicznego punktu widzenia - w szczególności (patrz rozdział 3 poniżej). Warunkiem takiej konstatacji jest jednak podejmowanie mediacji nie przypadkowo, ale tylko w takich sporach, gdzie stosunki stron i rodzaj sporu pozwalają na przeprowadzenie skutecznej mediacji tzn. mediacji zakończonej ugodą. Skuteczność mediacji w sporach gospodarczych w dużej mierze zależy od uczestniczących w niej doradców prawnych stron, ich zrozumienia procesu mediacyjnego i regul nim rządzących.

2. Statystyczny obraz mediacji w Polsce

W Polsce, mimo iż mediacje pracownicze funkcjonują - od 1991 r., mediacje w sprawach karnych - od 1997 r., mediacje konsumenckie - od 2000 r., a mediacje cywilne - od 2005 r., statystyka postępowań mediacyjnych we wszystkich sprawach wskazuje na ich bardzo niską liczbę bezwzględną oraz niewielką dynamikę wzrostu. W niektórych kategoriach (np. w sprawach karnych i nieletnich) w ostatnim czasie zaznaczył się nawet spadek spraw w liczbach bezwzględnych. Natomiast w mediacjach cywilnych - w tym gospodarczych - zauważalny jest niski ich udział w ogólnej liczbie spraw spornych w sądach. Wskazują na to statystyki dotyczące różnych rodzajów mediacji:

Tabela 2 Mediacje sądowe w latach 2006-2012

	cywilne	gospodarcze	pracownicze	rodzinne	nieletni	razem
2006	1.448	256	33	270	326	2.333
2007	1.399	258	74	326	366	2.423
2008	1.455	210	107	427	261	2.460
2009	1.842	540	252	716	293	3.643
2010	2.196	848	195	988	337	4.564
2011	2.514	1.429	65	1.149	253	5.410
2012/ 6 mies.	1.297	1.196	181	748	177	3.599
łącznie	12.151	4.737	907	4.624	2.013	25.628

W sprawach karnych liczba mediacji od kilku lat stale spada. Wynosiła odpowiednio: 5052 w 2006 r., 4178 w 2007 r., 3891 w 2008 r., 3714 w 2009 r., 3480 w 2010 r. i 3254 w 2011 roku oraz 2339 w pierwszym półroczu 2012 r. Łącznie w latach 2006-2012 skierowano do mediacji blisko 26 tys. spraw karnych. **W sprawach gospodarczych zwraca uwagę znaczący wzrost spraw kierowanych przez sądy do mediacji w 2011 r. (blisko 70% wzrost w porównaniu do 2010 r.) oraz w pierwszym półroczu 2012 r. (1196 spraw).**

W Polsce brak jest ustawowego uznania i jednoznacznego potwierdzenia wysokiej systemowej rangi mediacji oraz zdefiniowania instytucji mediacji, jako pełnoprawnego, komplementarnego do postępowania sądowego sposobu rozwiązywania sporów społecznych. Należy zauważyć, że w wielu krajach europejskich wprowadza się obecnie przepisy kompleksowo regulujące mediacje oraz nadające jej większą rangę w systemie prawa. Niektóre z państw UE posiadają już zaawansowane doświadczenia oraz szerokie regulacje prawne dotyczące mediacji np. Niemcy, Czechy, Włochy, Słowenia, Rumunia, Słowacja, Węgry, Austria, Bułgaria.

W Polsce trwają dyskusje nad zasadnością stworzenia ustawy o mediacji i zawodzie mediatora. Zdaniem polskiego środowiska mediacyjnego, popieranego przez

Spoleczną Radę ds. ADR przy Ministrze Sprawiedliwości (dalej: Społeczna Rada ds. ADR) nadszedł czas na reformę ustawowej regulacji postępowania mediacyjnego w sprawach cywilnych i gospodarczych oraz w sprawach karnych i nieletnich.

3. Efektywność mediacji w sprawach gospodarczych

Mediacja jako pozasądowy sposób rozwiązywania sporów gospodarczych jest narzędziem niezwykle skutecznym. Potwierdzają to liczne badania empiryczne podejmowane w USA i UE:

- Projekt badawczy Uniwersytetu Cornell - Prawidłowe rozwiązywanie sporów korporacyjnych: raport na temat rosnącego stosowania ADR przez amerykańskie korporacje (1998).²

- Studium Amerykańskiego Stowarzyszenia Arbitrażowego (American Arbitration Association) z 2003 r. i 2006 r. - Dispute-Wise Business Management, co można przetłumaczyć jako: Skuteczne zarządzanie sporami (Studium AAA).³

- Zielona Księga Komisji Europejskiej o alternatywnych metodach rozwiązywania sporów w prawie cywilnym i handlowym z 2002 r.⁴

- Projekt zrealizowany w 2008 r. przez Oxford Institute of European and Comparative Law oraz Oxford Centre for Socio-Legal-Studies, przy współpracy z European Justice Forum oraz European Company Lawyers Association (ECLA).⁵

- Raport Centrum ADR w Rzymie z 2010 r. wykonany dla Komisji Europejskiej - Koszt rozwiązywania sporów gospodarczych przez sąd, arbitraż i w trybie mediacji, obejmujący wszystkie kraje Unii (bez Danii)⁶.

Zjawisko wielkiej ekonomicznej przewagi postępowania mediacyjnego nad postępowaniem sądowym i arbitrażowym w krajach członkowskich UE ma charakter jednolity i niepodważalny, co ilustruje poniższe zestawienie:

Tabela 3 Efektywność ekonomiczna mediacji na tle innych procedur⁷

Wartość przedmiotu sporu (WPS)	Postępowanie sądowe			Arbitraż			Mediacja		
	Czas	Koszt	Koszt jako	Czas	Koszt	Koszt jako	Czas	Koszt	Koszt jako
€ 200.000									

² Pełny tytuł opracowania: *The Appropriate Resolution of Corporate Disputes: A report on the Growing Use of ADR by U.S. Corporations*. <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/icrpubs/4>

³ Pełny tytuł opracowania: *Dispute-Wise Business Management. Improving Economic and Non-Economic Outcomes in Managing Business Conflicts*. www.adr.org.

⁴ *Commission of the European Communities Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law*, Brussels, 19.IV 2002, COM(2002) 196 final, oraz *Summary of responses to the green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law* (zob. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2002/com2002_0196en01.pdf).

⁵ *Civil Justice Systems in Europe: Implications for Choice of Forum and Choice of Contract Law*, zob. <http://denning.law.ox.ac.uk/iecl/pdfs/Oxford%20Civil%20Justice%20Survey%20-%20Summary%20of%20Results,%20Final.pdf>.

⁶ *The Cost of Non ADR – Surveying and Showing the Actual Costs of Intra-Community Commercial Litigation* (2010), dostępny m.in. na stronie internetowej: http://www.adrcenter.com/jamsinternational/civil-justice/Survey_Data_Report.pdf.

⁷ Tamże, s. 49.

		w EUR	% WPS		w EUR	% WPS		w EUR	% WPS
Austria	540	14.660	7,3	540	46.480	23,2	90	14.790	7,4
Belgia	525	16.000	8,0	630	19.500	9,8	45	7.000	3,5
Czechy	1280	21.004	10,5	289	20.950	10,5	75	7.667	3,8
Dania	380	46.600	23,3	250	66.000	33,0	45	7.000	3,5
Finlandia	800	17.046	8,5	713	30.546	15,3	368	17.000	8,5
Francja	330	20.500	10,3	345	28.000	14,0	60	10.000	5,0
Niemcy	246	9.854	4,9	200	21.788	10,9	45	7.000	3,5
Grecja	970	14.700	7,4	250	19.600	9,8	60	4.275	2,1
Włochy	2205	19527	9,8	2935	65.400	32,7	47	17.000	8,5
Polska	540	47.000	23,5	352	51.000	25,5	42	10.000	5,0
Portugalia	450	11.428	5,7	480	20.161	10,1	90	3.050	1,5
Hiszpania	730	30.000	15,0	320	21.632	10,8	74	7.667	3,8
Szwecja	610	65.710	32,9	405	94.990	47,5	45	7.000	3,5
Anglia	333	51.536	25,8	357	66.661	33,3	85	37.011	18,5
Średnia	697	25.337	13	503	34.385	17,2	87	9.488	4,7

Z badań Centrum ADR w Rzymie wynika, że średnie koszty postępowania sądowych w sprawach gospodarczych dla wartości przedmiotu sporu ok. 200.000 euro wahają się w Unii Europejskiej od 6.700 euro (Cypr) do 65.710 euro (Szwecja). W Polsce określono je na kwotę 47.000 euro. Natomiast czas potrzebny na ich rozstrzygnięcie wynosi od 246 dni (Niemcy) do 2.205 dni (Włochy) – dla Polski 540 dni. Dla wszystkich krajów Unii średnia długość i koszty postępowania sądowych wynoszą odpowiednio: 647 dni i 25.337 euro. W przypadku arbitrażu, średnio, w Unii Europejskiej czas i koszty postępowania wynoszą odpowiednio: 503 dni i 34.385 euro, w Polsce natomiast – 352 dni i 51.000 euro. Na tym tle mediacja okazuje się metodą znacznie efektywniejszą. Średni czas prowadzenia mediacji w Unii Europejskiej wynosi 87 dni, a koszty z nią związane 9.488 euro. W Polsce średni czas prowadzenia mediacji określono na 42 dni, a koszty na 10.000 euro. Z powyższych statystyk wynika, że zastosowanie w Polsce mediacji w celu rozwiązania sporu o wartości 200.000 euro pozwala skrócić postępowanie o 498 dni i zaoszczędzić 37.000 euro w porównaniu z postępowaniem sądowym.

W porównaniu z arbitrażem oszczędności te wynoszą odpowiednio 310 dni i 41 000 euro.

Mediacja gospodarcza w skali UE:

- jest 8 razy szybsza od postępowania sądowego;
- generuje ponad 2,5 razy mniejsze koszty niż postępowanie sądowe;

- jest blisko 6 razy szybsza niż arbitraż;
- generuje ponad 5 razy mniejsze koszty niż arbitraż.

Mediacja gospodarcza w Polsce:

- jest blisko 13 razy szybsza od postępowania sądowego;
- generuje blisko 5 razy mniejsze koszty niż postępowanie sądowe;
- jest ponad 8 razy szybsza niż arbitraż;
- generuje ponad 3,5 razy mniejsze koszty niż arbitraż.

W Polsce w 2011 r. wpłynęło do sądów ogółem ponad 13 mln spraw, w tym spraw gospodarczych przeszło 1,025 mln, 7,5 mln spraw cywilnych i 1,315 mln spraw rodzinnych. Ta olbrzymia liczba spraw, w szczególności cywilnych, wskazuje, że konieczne jest wprowadzenie takich mechanizmów, które spowodują przyśpieszenie procedur sądowych i zmniejszenie liczby spraw wpływających do sądów. Potencjał mediacji w tym zakresie jest bardzo duży.

Należy też odnieść się do kwestii efektywności mediacji mierzonej liczbą zawartych ugód. Zawarcie ugody jest nadrzędnym celem mediacji, ale nie jedynym. Wartością samą w sobie jest przywrócenie konstruktywnej komunikacji między stronami i umożliwienie im przekonania się, czy zawarcie ugody jest w danej sytuacji możliwe. Wśród badanych przez Społeczną Radę ds. ADR ośrodków mediacyjnych, średni odsetek zawieranych porozumień oscyluje między 27% a 54%. Mimo że mediacja nie gwarantuje w każdej sytuacji ostatecznego zakończenia sprawy ugodą, to jednak z wypowiedzi wielu sędziów, pełnomocników oraz stron wynika, że nawet, gdy w wyniku mediacji do ugody nie dojdzie, to zmienia się nastawienie stron do siebie nawzajem i do prowadzonego sporu. W licznych przypadkach zawierają one ugodę już po zakończeniu mediacji, w ramach postępowania sądowego. Ponadto - na podstawie badań poziomu satysfakcji klientów (stron sporów) wybranych polskich ośrodków mediacyjnych - można dostrzec, że ok. 90% osób, które *nie osiągnęły* porozumienia w mediacji, poleciliby ten sposób rozwiązywania sporów innym. Te dane znajdują potwierdzenie w wynikach analogicznych badań przeprowadzonych w innych krajach, np. w Wielkiej Brytanii (mediacja w drobnych sprawach cywilnych – ok. 97% uczestników postępowania mediacyjnych było zadowolonych z pomocy, jaką uzyskali od mediatora, a 95% skorzystałoby z niej ponownie).

Zagraniczne i krajowe doświadczenia wskazują jednoznacznie na efektywność mediacji zarówno dla stron konfliktu, jak i wymiaru sprawiedliwości jako całości.

4. Cel i przedmiot polskiej regulacji dotyczącej mediacji w sprawach cywilnych

Nowa instytucja mediacji w sprawach cywilnych została wprowadzona do polskiego systemu prawa ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej jako Ustawa) (Dz. U., nr 172, poz. 1438, z późn. zm.), która weszła w życie w dniu 10 grudnia 2005 r.

Ustawa jest owocem prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, w ramach prac Zespołu problemowego do spraw sądownictwa polubownego. W pracach Komisji uczestniczyli również eksperci ze środowisk prawniczych i gospodarczych: Polskiego Stowarzyszenia Sądownictwa Polubownego, Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych „Lewiatan” i Business Centre Club.

Ustawa była wykonaniem zaleceń zawartych w rekomendacjach Rady Europy, w szczególności - Rekomendacji Rady Europy z 18.09.2002 r., dotyczącej mediacji w sprawach cywilnych.

Głównym celem regulacji, w uzasadnieniu autorów projektu rządowego, było wprowadzenie do polskiego prawa procesowego cywilnego instytucji mediacji i w ten sposób ustanowienie alternatywnego do sądowego postępowania cywilnego sposobu rozstrzygania spraw cywilnych. Postępowanie takie powinno prowadzić do szybkiego załatwienia części sporów, w sposób najbardziej korzystny dla obu stron – w drodze ugody. Według założeń autorów, postępowanie mediacyjne w sprawach cywilnych powinno być atrakcyjne dla stron stosunku cywilnoprawnego. Dlatego też przyjęto jako zasadę, aby rozwiązania dotyczące mediacji były proste i nieskomplikowane. **Mediacja ma ułatwić dochodzenie roszczeń w sprawach cywilnych, a jednocześnie skutecznie udzielać ochrony prawnej podmiotom, które wybrały ten tryb dochodzenia roszczeń.**

Kierując się tymi założeniami przyjęto, że w drodze mediacji można rozwiązać spór cywilnoprawny poprzez zawarcie ugody przed mediatorem. **Ugoda taka, po zatwierdzeniu jej przez sąd (art. 183¹⁵ k.p.c.), ma moc prawną ugody zawartej przed sądem.** Po nadaniu klauzuli wykonalności, jest tytułem wykonawczym. **Wszczęcie postępowania mediacyjnego przerywa bieg przedawnienia (art. 123 § 1 k.c.).**

Wprowadzono też rozwiązania dotyczące kosztów mediacji, które powinny stworzyć **zachętę finansową do** korzystania z mediacyjnego sposobu rozwiązywania sporów cywilnoprawnych.

W celu umożliwienia stronom stosunku cywilnoprawnego jak najszerszego korzystania z mediacji przyjęto, iż w drodze mediacji będą mogły być rozstrzygane **wszelkie sprawy cywilne, które mogą być rozstrzygnięte w drodze ugody zawartej przed sądem (art. 10 k.p.c.).**

5. Koszty mediacji

Ustawa reguluje koszty mediacji. Z uwagi na dobrowolny charakter mediacji przyjęto jako zasadę, że **koszty te określają strony w umowie o mediację zawartej z mediatorem** (mediacja pozasądowa). **Koszty mediacji ze skierowania sądu reguluje art. 183⁵ k.p.c.** - jeżeli w postępowaniu mediacyjnym nie doszło do zawarcia ugody, jak również wtedy, gdy w postępowaniu tym zawarto ugodę, lecz ugoda ta nie została zatwierdzona przez sąd, to koszty mediacji wejdą w skład niezbędnych kosztów procesu, jeżeli strony skierują sprawę na drogę sądową w terminie trzech miesięcy od dnia

zakończenia mediacji lub uprawomocnienia się postanowienia o odmowie zatwierdzenia mediacji (art. 98¹ § 2 k.p.c.).

Natomiast w tych sprawach, w których strony do mediacji skierował sąd, zawsze koszty mediacji wchodzić będą w skład kosztów procesu. Zasadą też będzie, że w razie zawarcia ugody przed mediatorem, gdy strony do mediacji skierował sąd, koszty mediacji zniosą się wzajemnie, chyba że strony postanowią inaczej (art. 98¹ § 1 k.p.c.).

Ustawa wprowadza ważną zasadę, że **jeżeli zawarto ugodę przed mediatorem w toku sprawy nastąpi zwrot powodowi ¾ uiszczzonego wpisu** zgodnie z regulacją art. 79 ust. 1 pkt 2 lit a Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r., nr 90, poz. 594, z późn. zm.). Rozwiązanie to powinno stanowić finansową zachętę dla załatwienia spraw cywilnych w drodze mediacji.

Natomiast w **sprawach mediacji wszczętej na podstawie skierowania sądu wysokość wynagrodzenia mediatora i zwrotu jego wydatków określa Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 listopada 2005 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym** (Dz. U. z 2005 r., nr 239, poz. 2018, z późn. zm.) (dalej jako **Rozporządzenie**) wydane na podstawie delegacji ustawowej art. 98¹ § 4 k.p.c. W Rozporządzeniu przyjęto następujące zasady określania wysokości stawek wynagrodzenia mediatora:

- **Zasada pierwsza:** w sprawach o roszczenia majątkowe o określonej wartości przedmiotu sporu wynagrodzenie mediatora wynosi 1% wartości przedmiotu sporu, jednak nie mniej niż 30 zł, i nie więcej niż **1000 zł za całość postępowania**. **Autorzy przyjęli założenie**, że nowa kalkulacja **wynagrodzenia mediatora** nie powinna stanowić nadmiernego obciążenia dla stron..

- **Zasada druga:** w sprawach o prawa majątkowe, w których wartości przedmiotu sporu nie da się ustalić oraz o prawa niemajątkowe, wynagrodzenie mediatora oparte jest na liczbie posiedzeń mediacyjnych, z założeniem, aby mediacja w każdej sprawie przebiegała sprawnie i szybko i o ile to możliwe, aby do zawarcia ugody doszło na pierwszym posiedzeniu mediacyjnym. Z tego względu wynagrodzenia za pierwsze posiedzenie przyjęto w kwocie 60 zł, a za każde następne posiedzenie 25 zł. W uzasadnieniu regulacji stwierdzono, że „Kwoty te pozwolą mediatorowi na osiągnięcie wynagrodzenia godziwego i odpowiadającego roli mediatora”.

6. Dyrektywa UE 2008/52/WE na tle regulacji w polskim postępowaniu cywilnym

6.1 Geneza i treść Dyrektywy

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. UE.L. z 2008 r., nr 136, poz. 3, z późn. zm.) zawiera rezultat wieloletnich analiz podejmowanych przez Komisję Europejską na polu poprawy szeroko rozumianego stanu wymiaru sprawiedliwości w krajach członkowskich. W toku tej analizy Komisja zbadała stan prawny i praktykę krajów w zakresie mediacji umownej (konwencjonalnej) i mediacji

sądowej dochodząc do wniosku, iż nie ma potrzeby regulacyjnego wkraczania UE na obszar mediacji umownej, gdzie należy pozostawić stronom swobodę działania, natomiast istnieje potrzeba uregulowania dyrektywą problematyki mediacji w kontekście sądowym. Komisja definiuje zadania i cel regulacji w następujący sposób:

- Komisja dostrzegła potrzebę **poprawy dostępu jednostki do wymiaru sprawiedliwości** poprzez uzupełnienie istniejących narodowych systemów sądów państwowych mechanizmami polubownymi, przede wszystkim - procedurą mediacji.

- Zastosowanie mediacji w postępowaniu sądowym powinno mieć **stosowne gwarancje praworządności i profesjonalizmu**, w tym czytelne reguły wzajemnego stosunku mediacji i postępowania sądowego (przedawnienie, konstytucyjne prawo do drogi sądowej).

- Komisja upatrywała w Dyrektywie instrument promocji **instytucji mediacji cywilnej, jako pełnoprawnego środka rozwiązywania sporów** w sposób szybki, tani i profesjonalny.

- Komisja widziała w mediacji **skuteczny środek na rozładowanie kongestii** ("zatorów") spraw w sądach powszechnych, co jest bolączką właściwie wszystkich krajów UE.

- Komisja oceniła, iż Dyrektywa poprzez pobudzenie i szersze uruchomienie mediacji przez kraje członkowskie przyniesie wymierne bezpośrednie oszczędności ekonomiczne stronom sporu (**mniejsze koszty transakcyjne**), a także poprawi ogólny klimat społeczny, łagodząc napięcia społeczne poprzez **budowanie klimatu nowej kultury prawnej** w krajach członkowskich i między nimi, opartej na przyjaźni, rozsądnym dialogu i kompromisie.

W dniu 11 maja 2011 r. upłynął trzyletni termin na wdrożenie przez Państwa Członkowskie UE Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych. Pomimo iż przepisy polskiego prawa zostały uznane za formalnie zgodne z Dyrektywą, to zdaniem ekspertów regulacje te wymagają zmian. Nowelizacje powinny uwzględniać rozwiązania, które okazały się skuteczne w innych krajach, w których mediacja jest znacznie powszechniej wykorzystywana niż w Polsce. Uważa się za uzasadnione korzystanie z rozwiązań wprowadzonych w tych systemach prawnych, które cechuje w porównaniu do prawa polskiego istotne podobieństwo, np. z niemieckiej ustawy o mediacji z 2011 r.

6.2 Regulacje dotyczące mediacji zawarte w k.p.c. a Dyrektywa

Polskie regulacje dotyczące postępowania cywilnego i Dyrektywa są zbieżne co do wyrażonej w nich potrzeby i metody wprowadzenia do prawa procesowego odrębnej instytucji mediacji w sprawach cywilnych, co ma spowodować znaczącą redukcję procesów sądowych, a także podniesienie poziomu generalnej kultury prawnej w Krajach Członkowskich oraz spowodowanie zmiany dyskursu społecznego opartego w większym stopniu na wymianie poglądów i kompromisie, a mniej na rozstrzygającej władzy sądów państwowych.

Obie porównywalne regulacje w sposób kompleksowy odnoszą się do: spraw cywilnych i handlowych, z jednym - wspomnianym powyżej - fundamentalnym wyjątkiem: Dyrektywa dotyczy tylko sporów transgranicznych, natomiast regulacja w k.p.c. odnosi się tylko do spraw cywilnych, w których dopuszczalna jest ugoda.

Zgodnie z zasadą subsydiarności i proporcjonalności Dyrektywa koncentruje się na mediacji w kontekście procesowym regulując zagadnienia "na styku" między mediacją a postępowaniem sądowym, wyraźnie deklarując, iż mediacja konwencjonalna, jej przebieg, wybór i akredytacja mediatora pozostawione zostały swobodzie stron oraz do ewentualnego uregulowania tych kwestii w ustawodawstwach narodowych.

Rozwiązania zawarte w k.p.c. regulują sfery mediacji konwencjonalnej i mediacji w kontekście procesowym w **szerszym zakresie** niż wynika to z Dyrektywy.

6.3 Definicja mediacji cywilnej

Polskie prawo nie definiuje mediacji, a raczej ją opisuje. Natomiast Dyrektywa zawiera w art. 3 definicję mediacji, regulując, podobny do k.p.c., "klasyczny" model mediacji cywilnej, jako postępowania wspomagającego i uzupełniającego sądowe rozwiązywanie sporów, przy udziale neutralnego i niezależnego od stron podmiotu - mediatora, który pomaga stronom prowadzić negocjacje i osiągnąć porozumienie. Brak jest jednak regulacji innych postaci i odmian ADR znanych i stosowanych w obrocie międzynarodowym np. mini-trial, med-arb. i in. W tym sensie, zarówno Dyrektywa jak i k.p.c. regulują mediację raczej w jej modelu facylitatywnym (wspomagającym), a nie ewaluatywnym (oceniającym).

6.4 Skierowanie stron do mediacji przez sąd

Dyrektywa (art. 5) przewiduje, iż sąd może zaprosić strony do mediacji, ale nie może im tego nakazać. Zezwala jednocześnie (art. 5.2) na dalej idące rozwiązanie w legislacjach krajowych.

K.p.c. idzie dalej niż Dyrektywa stanowiąc, iż sąd jednorazowo może nakazać stronom podjęcie mediacji, nawet wtedy, gdy strony nie zawarły umowy o mediację (art. 183⁸ k.p.c.).

6.5 Zapewnienie jakości postępowania mediacyjnego

Dyrektywa (art. 4) wzywa Komisję i Kraje Członkowskie do podejmowania konkretnych działań na polu tworzenia i utrwalania dobrych standardów (kodeksów) dla mediatorów i organizacji oferujących usługi mediacyjne. Dostrzega także potrzebę tworzenia mechanizmów kontroli jakości usług i postępowań mediacyjnych, promowania i popierania systemu szkolenia mediatorów, w celu generalnego podniesienia poziomu mediacji, jak i jakości oferty mediacyjnej dla stron.

Regulacja k.p.c. w art. 183² § 1 potwierdza brak szczególnych wyznaczników lub kryteriów kwalifikacyjnych, które musi spełniać mediator, stwierdzając: *"Mediatorem może być osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca z pełni praw publicznych."*

W uzasadnieniu projektu rządowego czytamy : *„(...) [U]miejętność mediacji nie jest bowiem kwestią wiedzy mediatora, lecz jego osobowości. Dlatego też, aby ułatwić stronom możliwość prowadzenia mediacji nie przewiduje się żadnych wymogów co do wykształcenia mediatora."*

Rozwiązaniem problemu będzie dokonanie zmiany k.p.c. oraz aktywna polityka prezesów sądów okręgowych, którzy przyjmują i rejestrują listy stałych mediatorów oraz informacje o stałych ośrodkach mediacyjnych.

6.6 Wykonanie i egzekucja ugody mediacyjnej

Ugoda zawarta przed mediatorem, którą **zatwierdzono** przez nadanie jej klauzuli wykonalności, staje się obecnie od razu **tytułem wykonawczym** (nowa regulacja art. 777 §1 k.p.c.).

Dyrektywa w art. 6 zawiera rozwiązania tożsame z rozwiązaniem wskazanym powyżej, zobowiązując państwa członkowskie do zapewnienia pełnej mocy i skuteczności ugody mediacyjnej w trybie stosownej decyzji sądu państwowego.

6.7 Gwarancje poufności mediacji i ochrona mediatora

Ochrona osoby mediatora i innych osób uczestniczących w postępowaniu mediacyjnym przed wezwaniem tych osób do zeznawania przed sądem w charakterze świadka jest jednym z podstawowych zadań i celów regulacji mediacji cywilnej w k.p.c..

Na mocy art. 183⁴ § 3 k.p.c. „[B]ezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania przed sądem lub sądem polubownym na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym”. Ponadto art. 259¹ k.p.c. stanowi, że „[M]ediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji, chyba że strony zwołnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji”. Regulacja ta zobowiązuje mediatora do zachowania w tajemnicy wszystkich faktów związanych z prowadzoną przez niego mediacją, chroniąc go również przed ryzykiem ich ujawnienia przed sądem w charakterze świadka. Regulacja ewentualnej ochrony tajemnicy mediacji przez jej strony jest ograniczona tutaj tylko do ww. przepisu art. 183⁴ §3 k.p.c.

Postanowienia Dyrektywy w tej mierze (art. 7) są bardziej rozbudowane; zakazują mediatorowi i innym uczestnikom postępowania mediacyjnego składania zeznań w charakterze świadka w postępowaniu przed sądem, z następującymi wyjątkami: jeśli jest to konieczne z ważnych powodów dotyczących porządku publicznego kraju członkowskiego, w szczególności dla zapewnienia ochrony praw dziecka lub niedopuszczenia do jakiegokolwiek zamachu na nietykalność cielesną i psychiczną danej osoby; gdy ujawnienie treści ugody zawartej w drodze mediacji jest konieczne w celu wprowadzenia w życie lub wykonania tej ugody; ze względów ochrony porządku publicznego kraju członkowskiego np. dla ochrony praw dziecka lub usunięcia zagrożenia jednostki.

6.8 Przerwanie biegu przedawnienia roszczeń

Zgodnie z polską regulacją wszczęcie mediacji przerywa bieg przedawnienia (art. 123 § 1 pkt 3 k.c.). Ten ważny skutek podkreśla wagę instytucji mediacji.

Z kolei art. 8 Dyrektywy reguluje ten aspekt ogólnikowo: „[P]aństwa członkowskie dopilnują, aby wygaśnięcie okresów przedawnienia w trakcie postępowania mediacyjnego nie odebrało stronom, które próbują rozwiązać spór w drodze mediacji,

możliwości wszczęcia w późniejszym czasie postępowania sądowego lub arbitrażowego dotyczącego tego sporu”.

6.9 Wdrożenie Dyrektywy

Art. 12 Dyrektywy zobowiązywała państwa członkowskie do jej implementacji do dnia 21 maja 2011 r., z wyjątkiem art. 10 (informacja na temat właściwych sądów i organów), dla którego terminem realizacji był 21 listopada 2010 r.